

Lola Badia

QUATRE PERES, REIS D'ARAGÓ, I LA LITERATURA (1094-1386)

Part I

Amb fortuna diversa, quatre reis d'Aragó, denominats Pere, han tingut un reflex a la literatura, des de les cròniques i la poesia coetànies fins a la narrativa posterior. En aquest, el primer de dos articles, veiem els casos del rei d'Aragó que s'autoanomenava Pedro Sánchez, guanyador de la batalla d'Alcoraz, i del monarca Pere I el Catòlic, mort a la batalla de Muret.

FOCUS

1. PERE III REMEMORA ELS SEUS AVANTPASSATS

El primer rei de la Corona d'Aragó i comte de Barcelona de nom Pere és el que va morir a Muret (1277-1213) i el segon, Pere el Gran, el que va conquerir Sicília (1240-1285). En canvi, el primer monarca d'Aragó que va reflexionar sobre els seus predecessors d'aquest nom va ser Pere III (1319-1387), un rei compromès amb l'escriptura, tant la d'encàrrec com la de pròpia mà. Pere III, en efecte, impulsà molt de prop una *Crònica* personal del seu regnat i va fer reunir la documentació pertinent per a una *Crònica general* o *Crònica de Sant Joan de la Penya*, que és el monestir de la Jacetània on són enterrats els tres primers reis d'Aragó, del segle XI. El capítol 18 d'aquesta *Crònica general* tracta d'"El rei En Pedro e de sos fets, e de la presó ['presa'] d'Osca". En Pedro: la documentació i la literatura catalanes són fidels a aquesta forma del nom fins al segle XV. Aquest rei Pedro d'Aragó sense numerar, que va regnar entre 1094 i 1104, és el que a partir del segle XVI es coneix com a Pedro I en fonts castellanies i aragoneses. Fou rei d'un Aragó pirinenc, i s'anomenava ell mateix Pedro Sánchez —no ho normalitza en Pere Sanxis—, és a dir, Pedro, fill del rei Sancho, de qui es parla al capítol 17 de la *Crònica de Sant Joan de la Penya*.

La numeració oficial espanyola dels reis peninsulars s'aplica als altres Peres que van regnar a Aragó després de la instauració del Casal de Barcelona, amb el número corregut d'una unitat; el mateix fenomen afecta els Alfonsos, i Jaume Riera en un treball de 2011 explica per què aquesta numeració és aliena als usos medievals. Per això són pràctiques les designacions alternatives dels quatre Peres que ens ocupen: Pedro Sánchez/Pedro I, Pere el Catòlic (I/II), Pere el Gran (II/III), Pere el Cerimoniós (III/IV).

Per la banda barcelonina, el llinatge de Pere el Cerimoniós descendia de Bel·ló de Carcassona (ca. 790-810), l'avi de Guifré el Pilós (ca. 840-897). Guifré, un cabdill guerrier que va morir en combat, va ser el darrer comte nomenat pels reis francs i el primer que va donar personalment en herència els seus dominis territorials de Barcelona, Girona, Osona, Urgell, Cerdanya i Conflent. Els *Gesta comitum barcinonesium*, la crònica dinàstica iniciada al monestir de Ripoll al segle XII en temps d'Alfons el Cast, n'exalta la memòria barrejant biografia i llegenda. La *Crònica de Sant Joan de la Penya* també recorre a la fabulació per donar relleu

a la voluntat d'independència dels comtes catalans, que jurídicament eren vassalls dels reis francs. Per això Pere el Cerimoniós volia consignar els orígens i la legitimitat de l'honor reial, que la casa de Barcelona havia obtingut gràcies a la fusió amb el regne d'Aragó. El moment clau va ser el casament de Peronella, l'hereva del rei aragonès Ramir el Monjo, amb el comte Ramon Berenguer IV de Barcelona el 1137; però calia recuperar el fil dinàstic familiar de la reialesa aragonesa i aquest fil, que garanteix la legitimitat, passa per Pedro Sánchez/Pedro I, l'oncle de Peronella.

Tant la *Crònica general* com la *Crònica* personal de Pere III són operacions historio-gràfiques controlades al detall pel monarca. Al pas del segle XI al XII, tanmateix, els reis privatis d'Aragó ni escrivien ni dictaven cròniques, tan sols firmaven documents: el contacte de Pedro Sánchez amb el que modernament anomenem literatura porta als escrits llatins dels monjos coetanis i connecta amb la literatura de difusió oral, és a dir els cantars de gesta: els aventurers afortunats i els reis guerrers a l'alta Edat Mitjana podien ser objecte de creació literària, però la composició de les peces que n'exaltaven les virtuts militars era feina de cronistes tonsurats i de joglars.

2. DIR-SE PERE I SER REI D'ARAGÓ: PEDRO SÁNCHEZ, UN GUERRER DE FRONTERA

Designar els antics reis d'Aragó amb el patronímic és la norma en la documentació coetània, tant llatina com àrab. Pedro Sánchez és el primer sobirà de la nissaga reial aragonesa que porta el nom de fonts Pere (Pedro, Petrus), un nom visiblement connotat, que evoca els fonaments de l'Església: Jesús imposà un nom sòlid i massís a l'apòstol Simó Pere perquè la sostingués en la seva dimensió temporal (Mateu 4.18). El pare de Pedro Sánchez, Sancho Ramírez (1062-1094), havia infeudat el regne al papa Alexandre II. Tornant de Roma el 1068 amb el títol de "miles Sancti Petri ['cavaller de Sant Pere']" va fer partícip d'aquesta consecució el fill que tingué d'Isabel d'Urgell, el nostre Pedro Sánchez, batejant-lo amb un nom que augurava tot un programa polític (Laliena 1996: 103-104; Laliena 2000: 20). Els medievals creien que els noms traspasaven el propi poder simbòlic a les persones que designaven: també es digué Petronila (Peronella, Perona) l'hereva aragonesa que es va casar amb el comte de Barcelona (Laliena 1996: 214, n.13).

[pàgina anterior]

El rei Pedro I d'Aragó rep un escut amb el blasó de la creu de Sant Jordi. Segons la llegenda, durant la batalla d'Alcoraz (1096), en la qual es van enfrontar les tropes aragoneses i les musulmanes almoràvits, va aparèixer Sant Jordi en el camp de batalla mateix. La imatge que representa el lliurament de l'escut és una de les taules del retaule de Sant Jordi, obra de Gerónimo Martínez (1524-1525) que ara es conserva a l'església del Salvador de la Merced, a Terol.

LOLA BADIA (Barcelona, 1951) és catedràtica de Filologia Catalana a la Universitat de Barcelona. Especialista en la literatura baixmedieval i en l'obra de Ramon Llull, és membre de l'Acadèmia de Bones Lletres i ha estat guardonada amb el premi Nacional de Cultura.

FOCUS

Pedro Sánchez va triomfar a la batalla d'Alcoraz, la que li va obrir l'accés a Osca, la primera gran ciutat musulmana que caigué en mans cristianes a l'Aragó. Sancho Ramírez —com després el seu fill, Pedro Sánchez— es titulava rei d'Aragó i de Pamplona i va morir d'una ferida contreta precisament durant un primer setge infructuós d'Osca. Havia estat l'hereu de Ramiro Sánchez (1035-1063), un altre rei guerrer, que va caure a la batalla de Graus. El pare d'aquest Ramir fou Sanç, anomenat el Gran (1004-1035), que va ser senyor de Navarra, Castella, Aragó, Sobrarb i Ribagorça, el monarca més poderós dels regnes cristians de la Península Ibèrica del segle XI. A la seva mort, l'Aragó que s'havia quedat sense comte, esdevingué l'herència de Ramir, un fill del rei Sanç nascut fora del matrimoni.

La *Crònica de Sant Joan de la Penya* explica la llegenda de la falsa acusació d'adulteri que els fills legítims de Sanç el Gran, els futurs reis de Navarra i Castella, van ordir contra la seva pròpia mare. Qui la va salvar

de la foguera fou Ramir, el bastard, que la va defensar en un duel judicial, un episodi que no té cap fonament en les fonts documentals. Per a Pere el Cerimoniós, Ramir fou sens dubte el més noble i valent dels fills del rei Sanç el Gran, i per això va tenir l'honor de ser el primer rei d'Aragó que governà el territori al capdamunt de tot de la jerarquia feudal:

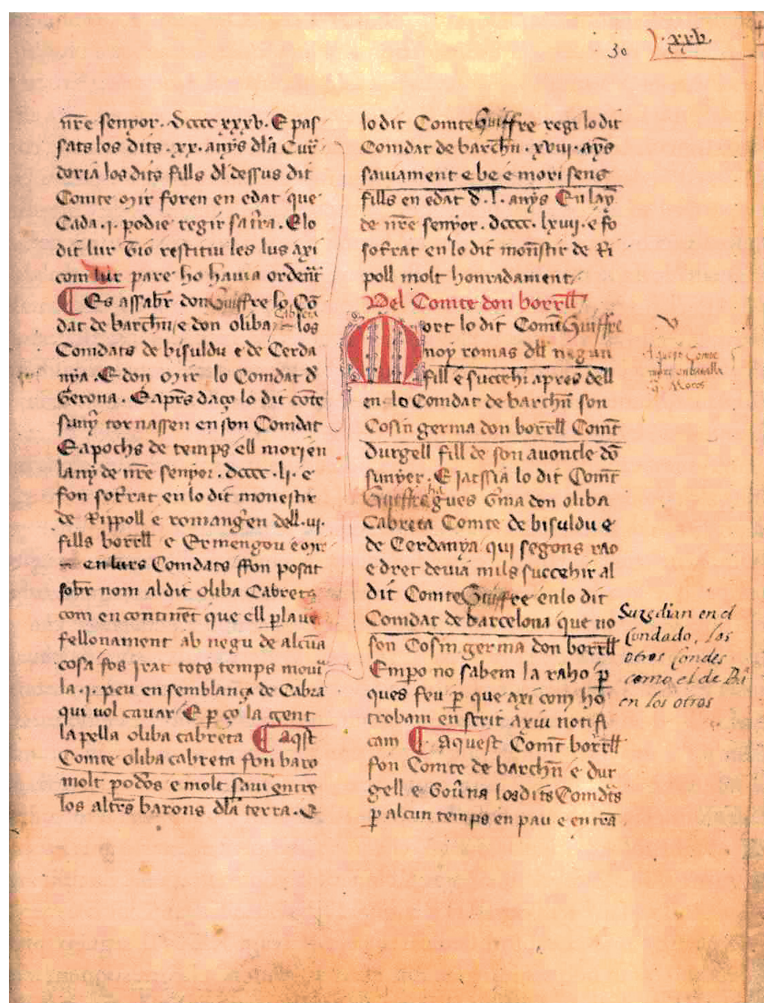
E car per lo departiment del regnes damunt dits, lo dit Remiro hac per heretat lo comtat d'Aragó soltament e sens nulla subjugació ['lliurement i sense dependre de ningú'] d'on fo fet rei, raonable cosa és que d'aquest e de sos succeïdors qui sens mijà ['sense intermediaris'] regnaren en Aragó, cròniques façam [...] (Soberanas 1961: 55).

I, en efecte, la *Crònica de Sant Joan de la Penya* es desentén dels altres regnes ibèrics un cop ha trobat el nobilíssim fil conductor que legitima la reialesa del Cerimoniós.

Els temps dels orígens de la reialesa d'Aragó eren temps durs. El nostre Pedro Sánchez no va morir en combat com el seu pare i el seu avi, però aquest també va ser el cas del seu germà i successor, Alfonso Sánchez, el Batallador o Afons I d'Aragó (1104-1134), que va perdre la vida al setge de Fraga. Que un rei no morís en combat sembla l'excepció que confirma la regla. Per això Pedro Sánchez destaca per haver estat un governant just i pacífic (Laliena 2000: 187-218). Just i pacífic dintre del que permetien les circumstàncies d'una societat guerrera, que vivia del combat i del botí, als temps en què tot just s'anaven consolidant les estructures d'un estat feudal. Als ulls del Cerimoniós i la seva *Crònica general*, Pedro Sánchez d'Aragó fou un bon rei, defensor del seu poble, perquè va incorporar noves terres al regne heretat. La documentació mostra, tanmateix, que també fou un rei repoblador, legislador i fundador i protector de monestirs i d'esglésies: Ubieta (1951) va publicar totes les dades disponibles.

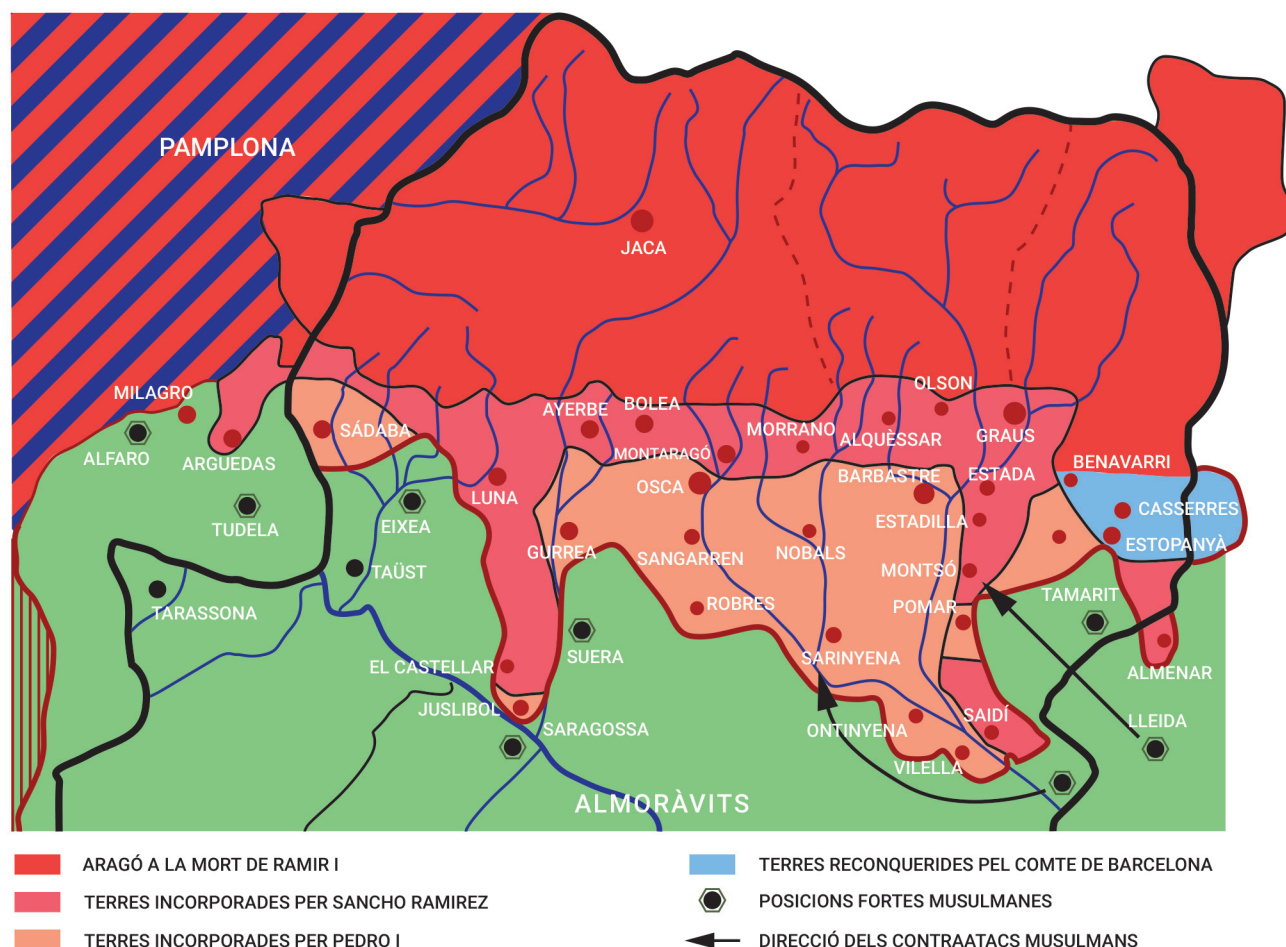
La biografia de Laliena analitza les escasses informacions relatives a la possible relació personal de Pedro Sánchez amb el món de les lletres. A diferència dels seus germans, Alfons i Ramir, nascuts del segon matrimoni del pare amb Felícia de Roucy, no hi ha informació sobre la formació del jove príncep Pedro, que el pare va associar des de molt jove a les seves campanyes militars i als seus actes de govern. Vegeu l'evolució de la frontera sud d'Aragó en el mapa superior.

Manuscrit de la *Crònica de Sant Joan de la Penya* amb glosses i correccions de Pere Miquel Carbonell. Foli 30. (Biblioteca Nacional de España)

FOCUS

L'AMENÇA ALS GRANS NUCLIS MUSULMANS DE LA VALL DE L'EBRE (S. XI)

La supervivència d'uns prínceps que cada primavera empenien campanyes bèl·liques a la frontera depenia dels coneixements de tàctica militar, i això és el que els havia de transmetre l'encarregat de la seva formació, l'«eitan» o pare adoptiu, que és un terme bàsic que es llegeix als diplomataris. Pedro Sánchez, però, firmava els documents en àrab: «Bitruh ibn Sanguh», en transcripció llatina (Laliena 1996: 26-27; 2000: 34-36).

La documentació assenyala la presència a l'entorn dels fills de Sancho Ramírez d'un Pedro d'Almeria, que va ser canonge d'Osca i que ha deixat un petit escrit biogràfic llatí on es llegeixen algunes línies en àrab.

La batalla d'Alcoraz, del 15 de novembre de 1096, és al cor de les llegendes dinàstiques aragoneses, amb l'aparició de Sant Jordi, esdevingut el patró del regne, i la creu heràldica amb els quatre caps de moro. La *Crònica de Sant Joan de la Penya*, en canvi, en reporta un detall realista: Pedro Sánchez hi va fer presoner el noble castellà García Ordóñez de

Nájera, que lluitava amb l'exèrcit enemic de la taifa de Saragossa; «e tenc-lo pres per algun temps» (Soberanas 1961: 65), és a dir que el va acabar alliberant. Ben bé com Rodrigo Díaz de Vivar havia fet amb Ramon Berenguer II, el Cap d'Estopes, per humiliar-lo, quan el va capturar en combat l'estiu del 1082 pels voltants d'Almenar. Segons el *Cantar de Mio Cid*, el comte de Barcelona, «Don Remont», d'una alterosa nissaga franca, s'havia mostrat «muy follón» ['fanfarró'] i s'ho tenia ben guanyat (vv. 956-1086).

Com recorda la *Crònica de Sant Joan de la Penya*, l'any que Pedro Sánchez va assumir el poder reial, el 1094, «[...] fo presa València per Roderic Didaco, lo qual fo anomenat Cid» (Soberanas 1961: 65). Posar en relació un rei guerrer amb el cabdill més famós dels seus dies era inevitable. La presa de València a mans d'un «infanzón» castellà, expulsat del seus dominis per la malvolença dels grans magnats del regne, com ara els infantes de Carrión i la colla dels Vanigómez, és una gesta

Font: <https://ifc.dpz.es/webs/ubieta/fichasubieta.html>

Signatura de Pedro I.
Font: A. Ubieto, *Colección
diplomática de Pedro I de
Aragón y Navarra*, p. 19

رشم بکوه ابرش شاه

sensacional, al marge de la ingent bibliografia patriòtica i erudita espanyola que envolta la figura del Cid. Rodrigo Díaz de Vivar és el protagonista de l'única peça èpica en llengua castellana composta en metre heroic a mitjan segle XII, el *Cantar de Mio Cid* (Montaner 2007: xi-xliii). Segons el poema castellà, García Ordóñez de Nájera, humiliat per Pedro Sánchez a Alcoraz, és un dels enemics capitals del Cid a la cort d'Alfons VI de Castella (Montaner 2007: 533-534). També ho reporta el fragment que ha sobreviscut del *Carmen Campi Doctoris* (vv. 77-84; Figueras 1988: 13), un poema llatí sobre les gestes de Rodrigo Díaz en estrofes sàfiques, compost al monestir de Ripoll en una data que no pot ser gaire allunyada del casament de Maria Rodríguez, la filla del Cid, amb el nebot de Ramon Berenguer II, el futur Ramon Berenguer III el Gran, pel voltant del 1099.

Però, quina relació real o literària va tenir Pedro Sánchez d'Aragó amb Rodrigo Díaz? Segons el *Cantar de Mio Cid* les filles del conqueridor de València es van casar en segones núpcies amb “ifantes de Navarra y de Aragón”, la quan cosa va representar “ondra” e “bendición” (vv. 3420-3421) per a tota la família del Cid ultratjada pels fets de Corpes. Entre els erudits cidians circula una notícia no contrastada que relaciona l'infant d'Aragó innominat del v. 3420 amb Pedro Sánchez (Montaner 2007: 583). No fou pas per aquesta via, però Pedro Sánchez es va beneficiar de l'eficàcia militar del Cid. Amb referències precises de fonts documentals, la Viquipèdia informa que:

Entre los años 1093 y 1103 Aragón, aliado del Cid en el Levante, dominó las plazas de Culla, Oropesa, Miravet, Montornés y Castellón de la Plana. Lo confirman no solo las crónicas, sino también la *Historia Roderici* y los diplomas suscritos por los *tenentes* de estas fortalezas.

Quan els almoràvits van recuperar València el 1109, òbviamment totes aquestes places van

romandre sota la jurisdicció islàmica fins als temps de Jaume I, passats 125 anys.

3. DIR-SE PERE I SER REI D'ARAGÓ: PERE I I ELS TROBADORS, A L'OMBRA DE MURET

La mort al camp de batalla acaba condicionant des de tots els punts de vista la figura de Pere el Catòlic (1177-1213): no hi fa res que aquest accident fatal, al temps dels seus avantpassats, tant catalans com de l'Aragó estricte, hagués estat més a prop de la regla que no pas de l'excepció. Són disset anys de regnat des de 1196, però la batalla perduda s'ho menja tot. Ara mateix es pot llegir a la *Gran Enciclopèdia Catalana*, a propòsit de Pere el Catòlic: “Home brillant, de gran figura, valent i generós, es mostrà però eixelebrat, fembre i mal administrador”. Se'l titlla de fembre arran de la nit de disbauxa, prèvia a la batalla de Muret, que la tradició assenyala per explicar el fracàs de l'endemà. Els elogis dels trobadors són els responsables de la valentia, la generositat i la grandesa d'un monarca feudal que va acceptar el vasallatge dels senyors occitans a canvi de la protecció militar enfront de l'amenaça dels croats del rei de França. El trobador Peire Vidal es refereix a Pere el Catòlic a la cançó de croada “Baron, Jhesu, qu'en crots fon mes” (BEdT 364, 8) quan diu:

Catalan et aragones
an senhor honrat e valen
e larc ['generós'] e franc e conoissen ['savi']
humil et adreg ['destre'] e cortes (Riquer 1975: II, 904).

Les reticències davant de la figura de Pere ja comencen amb els retrets velats que li reserva el seu fill, Jaume I, al *Llibre del fets* i continuen amb les solucions literàries que proposen cronistes com Desclot i Muntaner per salvar la situació crítica en què va deixar el seu successor, un infant de cinc anys. La més impactant és la transformació del rei Pere en un galant de novel·la enganyat, per explicar l'inversemblant episodi de l'engendrament

FOCUS

de Jaume I, la legitimitat del qual calia defensar. La reina Maria de Montpeller, rebutjada pel marit, s'hauria fet passar per la seva amant per tal d'aconseguir de compartir el llit del rei i ser la mare de l'hereu del regne d'Aragó.

La mitificació ideològica de la derrota de la coalició de forces de Tolosa, Comenge i Foix, comandades per Pere el Catòlic, davant de l'exèrcit dels croats del rei Felip II de França a les ordres de Simó de Montfort ha produït als darrers segles tones de literatura d'inspiració patriòtica. El fracàs del rei Pere a Muret, llegit com una fatalitat tràgica, provoca l'ensulsiada del projecte cultural i polític occitanocatalà; un projecte que potser era vagament present a l'època, però que ha estat definit a posteriori des dels nacionalismes català i occità dels segles XIX i XX. L'evocació de la violència genocida dels croats francesos, que aniquilaven els heretges càtars i els seus senyors per apoderar-se del Llenguadoc, carrega les tintes de la catàstrofe de què es fa responsable Pere. Tot plegat enterboleix l'aproximació a un comte rei, que heretà el tron als dinou anys, va guanyar algunes batalles contra els musulmans, va haver de dirimir problemes administratius i fiscals complicats, va adquirir Montpeller per via conjugal, es va fer coronar a Roma pel papa Inocenci III i va atreure l'entusiasme general dels trobadors com a continuador de la política d'expansió en terres occitanes del seu predecessor, Alfons el Cast.

Per explorar l'entorn de Pere I disposem dels cinc volums de documents coetanis, moderns i contemporanis del regnat d'aquest monarca que Martín Alvira Cabré ha fet accessibles des de la xarxa (Alvira & Ibarra

2010). S'hi troba des de la regesta de les fonts antigues, a la bibliografia acadèmica clàssica, als materials literaris sobre Muret dels segles XIX al XXI. Pel que fa a la batalla funesta, el mateix Alvira (2002) ja havia sortit al pas de qualsevol dubte amb el monumental estudi *12 de septiembre de 1213. El jueves de Muret*, un llibre que segueix el model de *Le dimanche de Bouvines* de George Duby (1973). La batalla de Bouvines, de 1214, assenyalà l'afirmació de la monarquia francesa de Felip August enfront de l'emperador alemany, Otó IV, i Joan Sense Terra, rei d'Anglaterra i hereu dels dominis continentals dels Plantagenet.

A la segona dècada del segle XIII es van lliurar tres batalles decisives per la història d'Europa i Pere el Catòlic, abans de morir a la segona, havia participat a la primera de la sèrie, la de les Navas de Tolosa o Úbeda, de 1212 (García Fitz 2005). En aquella ocasió, tan sols catorze mesos abans de Muret, el rei català lluità del cantó dels vencedors, és a dir Alfons VIII de Castella, que era son cosí germà, i els seus aliats de Navarra i Portugal. La derrota del potent contingent musulmà dels almohades, que havia desembarcat a la Península Ibèrica en coalició amb els regnes locals, va estroncar la revifalla del poder del regnes islàmics ibèrics posterior a la desfeta dels castellans a Alarcos, del 1195. La batalla de les Navas de Tolosa representa un punt d'inflexió sense retorn, en aquest cas favorable als regnes ibèrics cristians: obria les portes d'Andalusia a Castella i les de Mallorca i València, a Aragó.

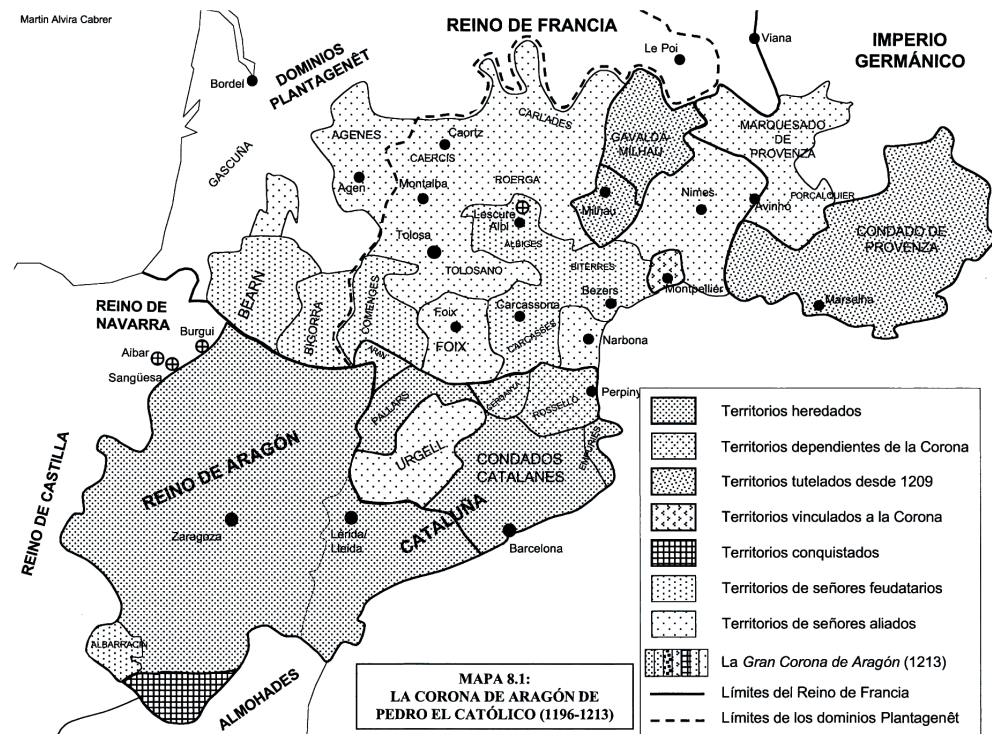
El pare de Pere I, Alfons el Cast, era, per herència, marquès de Provença. És el primer monarca aragonès que se serví de la poesia

Imatge d'uns joglars, procedent de Conques, c. 1260. Musée Languedocien, Montpeller.

FOCUS

LA CORONA D'ARAGÓ DE PERE EL CATÒLIC (1196-1213)

trobadoresca com a eina política. Els trobadors coetanis, especialment Bertran de Born i Guillem de Berguedà, van dedicar-li agressius sirventesos induïts per les diverses vicissituds de les aliances bèl·liques que impliquen el rei d'Aragó, el comtat de Tolosa i els prínceps de la família Plantagenet, que governaven Anglaterra i la meitat occidental de França. Però Alfons és també “Lo rei d'Aragó, aquel que trobet [‘va compondre poesies’]” (Riquer 1975: I, 567). Ens n’han arribat una cançó amorosa i un intercanvi de cobles de temàtica cortesa amb Giraut de Bornelh, un dels poetes més destacats de l’època d’or de la tradició trobadoresca.

Un mapa (reproduït en aquesta pàgina) dels dominis escampats que va heretar el seu fill Pere, manllevat de d’Alvira & Ibarra (2010: V, 2540), il·lustra el context geopolític del moment.

L’itinerari de Pere el Catòlic (d’Alvira & Ibarra 2010: V, 2333-2376) situa el monarca al sud del Pirineu, amb expedicions militars en terres lleoneses, en els primers anys del seu regnat, quan depenia de la seva mare, la reina vídua Sança, filla d’Alfons VII de Castella i tia d’Alfons VIII (1158-1214), aleshores regnant. La reina Sança (1174-1208)

era una dama poderosa i influent, fundadora del monestir hospitaler de Sixena en un moment d’auge i afirmació del monaquisme femení. Si el seu marit Alfons el Cast va inaugurar l’enterrament reial de Poblet —que havia d’esdevenir el panteó oficial dels reis d’Aragó en temps de Pere el Cerimoniós— Sança va instaurar-ne un de propi a Sixena, on va ser acollit el cos del seu fill Pere juntament amb els companys d’armes de l’orde de l’Hospital caiguts a Muret (Aurell 1998: 468). És com si els vincles ibèrics de Pere I fossin el contrapunt de la gran operació occitana fracassada: iniciada a principis del segle XIII, que és quan l’itinerari situa Pere més sovint al nord del Pirineu, culminà amb l’aliança i la submissió vassallàtica dels comtes de Tolosa, Comenge i Foix amenaçats per la croada.

En qualsevol cas, Pere I no forma part de la nòmina dels trobadors d’obra coneguda. Ha estat més aviat objecte de literatura, tardana i sobretot patriòtica: n’hi ha abundants mostres a Alvira & Ibarra (2010, V). L’episodi en què Pere el Catòlic adquireix un paper més actiu en el món de les lletres que

FOCUS

conec és la declaració de vassallatge al papa en ocasió de la coronació a Roma del novembre de 1204. El gest recorda la infeudació romana de l'Aragó muntanyenc, obra de l'avantpassat Sancho Ramírez al segle XI, a l'origen del nom de fonts Pere dels membres de la dinastia. Ens podem imaginar Pere I recitant (o llegint?) la solemne promesa que reporta el document d'Alvira & Ibarra (2010: II, 603) i que comença:

Ego Petrus rex Aragonum, profiteor et polliceor quod semper ero fidelis et obediens domno meo pape Innocencio eiusque catholicis successoribus et Ecclesie Romane, regnumque meum in ipsius obedientia fideliter conservabo, defendens fidei catholicam et persequens hereticam pravitatem; libertatem et immunitatem ecclesiarum custodiam et earum iura defendam; in omni terra mee potestati subiecta iustitiam et pacem servare studebo, sic me Deus adjuvet et hec sancta Evangelia.

Els trobadors catalans coetanis de Pere el Catòlic són Guillem de Cabestany i Ramon Vidal de Besalú, però Aimeric de Peguilhan i Peire Vidal, occitans, són els que l'esmenten més sovint. Concretament el primer ho fa en set de les seves composicions. A la recent *Història de la Literatura Catalana*, Miriam Cabré passa revista als trobadors de l'època de Pere el Catòlic i observa que “com a rei d'Aragó [ja no era senyor de Provença, perquè la va heretar el seu germà Alfons] mantingué un interès actiu pels afers occitans i continuà la política cultural del seu pare i l'assumpció de la cultura trobadoresca com a pròpia” (Badia 2013: 240). La ressenya de les referències que avalen aquestes afirmacions fa desfil·lar el repertori de valors que la tradició posterior associarà a la reialesa catalanoaragonesa: generositat, valentia, fidelitat i disposició per a la fina amor, és a dir el nucli central de la cortesia.

Però l'ombra del fracàs de Muret també és present en la fama trobadoresca pòstuma de Pere I. Com va fer notar Stefano Asperti, la “vida” de Guillem de Cabestany, que reporta la truculenta llegenda del cor menjat, composta a mitjan segle XIII, desplaça la cronologia d'aquest cavaller rossellonès, que va combatre a les Navas de Tolosa al costat de Pere el Catòlic, al regnat del seu pare. D'aquesta manera la venjança de la mort del trobador i de la seva dama, causada pel marit gelós, de què parla la “vida” llegendària

de Guillem de Cabestany, s'atribueix a un rei d'Aragó justicier de nom Alfons, net de tota sospita, lliure del pes insofrible del fracàs de Muret. ■

TÍTOLS CITATS I LECTURES DE REFERÈNCIA

ALVIRA CABRER, Martín (2002), *12 de septiembre de 1213. El jueves de Muret*, Barcelona: Publicacions de la Universitat de Barcelona.

ALVIRA CABRER, Martín & M.ª África Ibarra y Oroz (2010), *Pedro el Católico, Rey de Aragón y Conde de Barcelona (1196-1213). Documentos, testimonios y memoria histórica (FHA 52)*, Saragossa: Institución Fernando el Católico, 5 vols. <<https://ifc.dpz.es/publicaciones/ver/id/3003>>.

ASPerti, Stefano (1999), “I trovatori e la corona d'Aragona”, *Mot So Razó*, 1, 12-23.

AURELL, Martí (1998), *Les nocces del comte. Matrimoni i poder a Catalunya (785-1213)*, Barcelona: Omega.

BADIA, Lola, dir. (2013), *Literatura Medieval (I). Dels Orígens al segle XIV*, dins Àlex Broch, dir., *Història de la literatura catalana*, 8 vols., Barcelona: Enciclopèdia Catalana-Editorial Barcino-Ajuntament de Barcelona.

Bibliografia Elettronica dei Trovatori, BEDT, <<http://www.bedt.it>>.

DUBY, Georges (1973), *Le dimanche de Bouvines*, Paris: Gallimard.

FIGUERAS, Narcís (1988), “El Carmen Campi Doctoris”, *Annals del Centre d'Estudis Comarcals del Ripollès (1987-1988)*, pp. 11-41.

GARCÍA FITZ, Francisco (2005), *Las Navas de Tolosa*, Barcelona: Ariel.

GUIDA, Saverio (2006), “Pietro il Cattolico e i trovatori”, Vicenç Beltran, Meritxell Simó & Helena Roig (eds.), *Trobadors a la Península Ibèrica*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, pp. 223-240.

LALIENA CORBERA, Carlos (1996), *La formación de un estado feudal. Aragón y Navarra en la época de Pedro I*, Huesca: Instituto de Estudios Altoaragoneses.

LALIENA CORBERA, Carlos (2000), *Pedro I de Aragón y de Navarra*, Burgos: Editorial la Olmeda, “Colección Corona de España. Serie Reyes de Aragón y de Navarra”.

MONTANER, Alberto, ed. (2007), *Cantar de Mio Cid*, estudio preliminar de Francisco Rico, Barcelona: Crítica, “Biblioteca Clásica, 1”.

RIERA I SANS, Jaume (2011), “La correcta numeració dels reis d'Aragó i comtes de Barcelona”, *Afers*, 69, pp. 485-521.

SOBERANAS, Amadeu J., ed. (1961), *Crònica general de Pere III el Cerimoniós, dita comunament Crònica de Sant Joan de la Penya*, Barcelona: Alpha.

UBIETO ARTETA, Antonio (1951), *Colección diplomática de Pedro I de Aragón y Navarra*, Saragossa: Escuela de Estudios Medievales-CSIC.